అసమర్థుని సమస్యా పరిష్కారం

ఎప్పటినుండో వేధిస్తున్న సమస్యకు పరిష్కారం ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు భాస్కరం. ఇది మమత వల్ల ఉద్భవించిన సమస్యగాని ద్వేషం వల్ల కాదు. తన అసమర్థత, నిస్సహాయత, తిరుగుబాటు చేసిన ఆర్థిక స్థోమతు ఇవి విశ్వరూపంగా భూతద్దం లోంచి చూసిన వస్తువుల్లా పెంచేశాయి సమస్యను.

వారివాలని కేతం, బ్రతకలేక బ్రతుకుతున్న జీవితం మధ్య కూలి పోతున్న ఆశాసౌధాలు ఒక వైపు, ఎవరినైతే సుఖపెట్టాలని, ఏ లోటు లేకుండా చూసుకోవాలని కాంక్షించాడో వాళ్ళే తన ఎదుట కష్టాలలో భాగం పంచుకోడం రెండో వైపు క్షోభ పెడుతూంటే జీవితంమీద విరక్తి పుట్టుకు వస్తోంది. బంజరు భూమి లాంటి సంసారాన్ని ఏ నాటికైనా సస్యశ్యామలం చేసుకోవచ్చునే ఆశ ఈ విరక్తినుండి విముక్తుణ్ణి చేస్తున్నది.

చాటలో బియ్యం బాగుచేస్తున్న తల్లివైపు చూశాడు. ఏరి పారేసిన వడ్లగింజలను పిచ్చుకల జంటలు ఏరుకొంటున్నాయి. తమ చిన్నారి పసి కందుల కోసం ఆహారం కూర్చుకుని ఎగిరిపోతున్నాయి. ప్రతీ ప్రాణిలోను మమకారానికి ఒక విశిష్ట స్థానం ఉంది. రెక్కలు వచ్చేవరకు కంటికి రెప్పల్లా చూసుకుంటాయి. ప్రాణానికి ప్రాణం అడ్డు వేస్తాయి. తమ కడుపు మాడ్చుకుని పిల్లలు పొట్టలు నింపుతాయి. ఎగరడం నేర్పుతాయి. చివరిసారిగా తమ అధీనంలోనుండి ఎగిరిపోతూంటే చూసి సంతోషిస్తాయి.

అమ్మకూడా అంతే. అమ్మ చూపే ప్రేమ, ఆదరణ మరువలేనివి. తన చిన్నతనంలో సైకిలు నేర్చుకునే సరదా రోజులవి. సైకిలుమీదనుండి పడడం, చేయి విరగగొట్టుకోవడం కూడా జరిగాయి. బాధ భరించలేక మూలుగుతూంటే అమ్మ కన్నీళ్లు పెట్టుకుంది. తను ఏడిస్తే అమ్మ ఏడ్చింది. తను నవ్వితే అమ్మకూడా నవ్వేది. తన కష్టమే ఆమె కష్టం. తన సుఖమే ఆమె సుఖం. ఆమె జీవితం తాను ప్రాణం.

భాస్కరానికి కొంత అన్యాయం జరిగిందనే అనుకోవాలి. ఇద్దరు ఆడ పిల్లల తరవాత భాస్కరం. సావిత్రి పెళ్లి కట్నకానుకలతో వైభవంగానే చేశారు సీతారామయ్యగారు. పద్మ పెళ్లి సావిత్రిపెళ్లిలా వైభవంగా జరగకపోయినా, ఏ లోటూ రానీయలేదు. సావిత్రి, పద్మల పెళ్లిళ్లతో దాదాపు ఇల్లంతా వూడ్చుకు పోయింది. సీతారామయ్యగారి రెక్కల కష్టంకింద బ్రతకవలసి వచ్చింది భాస్కరానికి.

అప్పటికిగాని సీతారామయ్యగారికి తెలిసిరాలేదు, భాస్కరానికి చేసిన అన్యాయం. ఆడపిల్లల సుఖసంతోషాల కోసం కొడుకు భవిష్యత్తు అంధకారం చేయవలసి వచ్చింది. కామాక్షమ్మ సీతారామయ్యగారికి తగిన ఇల్లాలు. భర్త దిగులు, భాస్కరం కోసం ఆయన పడుతున్న ఆవేదన హృదయంలో దాచుకొని ఎప్పుడూ చిరునవ్వుతో ఇంటిని కళకళ లాడిస్తూండేది కామాక్షమ్మ.

రానురాను సీతారామయ్యగారి వ్యాకులత ఆయన్నిపూర్తిగా ఆక్రమించుకుంటూంటే, ఆయన సంపాదన రోజు రోజుకు సన్నగిల్లసాగింది. ఆర్థిక దుస్థితిని గంభీరంగా ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. భాస్కరం ఒక్కొక్కటిగా అర్థం చేసుకున్నాడు.

అతడు ఎస్. ఎస్. ఎల్. సి. పాసయిన రెండు నెలలకే, అంత దిగులులోను వెలుగుచూపే సూర్యుడు అస్తమించాడు. కామాక్షమ్మ దుఃఖానికి అంతు లేదు. సావిత్రి, పద్మ, భర్తలతో వచ్చారు. భాస్కరానికి ఏడవాలని అనిపించలేదు. అమ్మను ఓదార్చాలని పించనూ లేదు. జరగవలసినదంతా యథావిధిగా జరిగింది.

మిగిలింది భాస్కరంమీద తల్లి బాధ్యత. పెద్దక్క సంపన్నురాలు. పెద్ద బావ సేల్స్‌టాక్స్ ఇన్‌స్పెక్టర్. జీతం మీద ఆధారపడని ఉద్యోగం. చిన్న బావ కుటుంబం ఏమంత కలిగింది కాకపోయినా సంపాదనవారి అవసరాలకు లోటులేకుండా సరిపోతుంది.

భాస్కరానికి ఇంకా చదువుకోవాలనే ఉంది. కాని పరిస్థితులను పూర్తిగా ఆకళింపు చేసుకున్న తరవాత కూడా ఇలాంటి కోర్కెలకు మనస్సులో తావివ్వడం సమంజసంగా తోచలేదు. 'పెద్ద బావను కాలేజీలో చేర్పించమని అడిగితేనో?' అభిమానం అడ్డు వచ్చింది. అయినా అమ్మను ఎవరు చూసుకుంటారు? ఎవరు పోషిస్తారు?

పెద్దబావ చాలా మంచివాడు. అమ్మ అంటే అమితమైన గౌరవం. చిన్నబావకు సీతారామయ్యగారిమీద, కామాక్షమ్మమీద కొంత అక్కసు ఉన్నమాట నిజమే. కారణం, పెద్దల్లుడికి ఇచ్చిన కట్నకానుకలు తనకు ఇవ్వలేదని.

పెద్దబావ పెట్టిన సెలవు పూర్తి కావచ్చింది. "అత్తయ్యా, మీరు ఏమి బాధపడనంటే మిమ్మల్ని ఒకటి అడగాలని ఉంది" అన్నాడు పెద్దబావ.

"ఏమిటి నాయనా, నేను బాధ పడేది? నా దేవుడులేని బాధకంటేనా అది! చెప్పు" అంది అమ్మ.

చెప్పండి అన్నట్టు బావవైపు చూసింది సావిత్రక్కయ్య.

"మరేం లేదు. మీరు, భాస్కరం మా ఇంటికి వచ్చేయండి." అమ్మ అంతరంగంలో ఎటువంటి భావాలు

మహమ్మద్ జలాలుద్దీన్

కలిగాయోగాని పైకిమాత్రం కనబడనీయలేదు. ఏదో చెప్పాలనుకుంది.

"మీరు నిరాశ్రయు లయారని, ఆశ్రయం కల్పించవలసిన బాధ్యత నా మీద ఉందని, తప్పనిసరిగా మిమ్మల్ని ఆదుకోవాలని, అలా చేయని పక్షంలో నలుగురూ నవ్వుతారని నేను మిమ్మల్ని రమ్మని అడగడం లేదు. పెద్దవారు, మీరు ఉంటే ఇంటికి ఒక కళ వస్తుంది. మా సంతోషాల్లో సంతోషం, మా కష్టాల్లో కష్టం పంచుకుని, పెద్దదిక్కుగా ఉంటారనే ఆశతో

ఏ కోరికలు తీర్చలేని కొడుకును కన్న దురదృష్టవంతురాలు ఏమీ ఇవ్వలేని, సుఖపెట్టలేని కొడుకు అండను వదిలివెళ్ళలేని అభాగ్యురాలు. కొడుకును ప్రేమించడమే కాని ద్వేషించడం ఎరగని స్వార్థపరురాలు. మరి, అలాంటి తల్లిని వెళ్ళగొట్టడం ఒక్కటే కదా ఆ కొడుకు చేయగలది!

మిమ్మల్ని ఆహ్వానిస్తున్నాను. మీరు మరేవిధంగాను భావించవద్దు."

"కాదు నాయనా, అబ్బాయి ప్రయోజకు డయాడు, రేపో మాపో ఉద్యోగం వస్తుంది. ఈ నాలుగు రోజుల కోసం మీకు వేరే కష్టం కలిగించడమెందుకు? అందువల్ల..."

"అదేమిటమ్మా, ఆయన అంత ఇదిగా అడిగితే కాదని చెప్పటున్నదం బాగుందా? మేమేమైనా పరాయి వాళ్లమా?... అంతగా నీకు ఇష్టం లేకపోతే తమ్ముడికి ఉద్యోగం రాగానే వెళ్లిపోదువుగానిలే" బలవంతం చేసింది సావిత్రి.

గతిలేక, అల్లుడి పంచన చేరుమనే మాట వస్తుందని, అభిమానం చంపుకోలేక సావిత్రి అక్కయ్యతో వెళ్లడానికి నిరాకరించింది అమ్మ. ఆ సంగతి స్పష్టంగాతెలియపరిచిందికూడా.

బావ చాలా నొచ్చుకున్నాడు.

"మీరు ఆ విధంగా తలచడం నా కెంతో బాధ కలిగించింది. భాస్కరం మీకు ఎంతో, నేనూ అంతే. భాస్కరం అనుభవం తెలియని పసివాడు. సంతోషంతో గంతులు వేస్తూ తిరగవలసిన వయస్సులో బాధ్యతల భారంతో కుంగదీయడం మంచిది కాదు. కొన్నాళ్లపాటు నా దగ్గర ఉండి విధి కల్పించిన ఈ అఘాతాన్ని మరిచిపోయి, తరవాత మీ తల్లీకొడుకులు మీ ఇష్టానుసారం వేరేగా ఉండండి. అప్పుడు నా కేమీ అభ్యంతరం ఉండదు. కష్టాలలో ఆదుకోలేనప్పుడు మానవత్వానికి విలువ ఉండదు. మీరు మరేమి అభ్యంతరం పెట్టక వస్తారనుకుంటున్నాను."

బావ మాటలు నన్ను చాలా చలింపజేశాయి. అమ్మకికూడా నిరాకరించడానికి మనస్సొప్పలేదు.

బావ ఇంట్లో నెల్లాళ్ళున్నాం. ఆ నెలలో అమ్మను ఎంతో ఆదరంగా చూసుకున్నారు. తరవాత భాస్కరానికి ఉద్యోగం రావడం, తల్లిని తీసుకుని రాజమండ్రి వచ్చేయడం జరిగాయి.

కాలచక్రం తిరగసాగింది. భాస్కరం ఉద్యోగంలో పెద్ద మార్పు లేదు. కాని జీవితంలో చాలా మార్పు జరిగింది. నీరజ వచ్చింది, రవి, సీత పుట్టారు. అమ్మకు వృద్ధాప్యం ముంచుకువచ్చింది. అమ్మ ఏనాడు ఇది కావాలని, అది కావాలని అడగలేదు. సంవత్సరానికి ఒక చీర కొనిపెట్టడం కష్టమౌతూంది.

నెల చివరి రోజుల్లో అమ్మ పచ్చడి మెతుకులతో భోజనం చేస్తూంటే కడుపు తరుక్కుపోయేది భాస్కరానికి. పైగా నా దీనావస్థ చూసి బాధ పడుతుంది.

ఏ కోరికలు తీర్చలేని కొడుకును కన్న దురదృష్టవంతురాలు. ఏమీ ఇవ్వలేని, సుఖపెట్టలేని కొడుకు అండను వదిలి వెళ్లని అభాగ్యురాలు. కొడుకును ప్రేమించడమేగాని ద్వేషించడం ఎరగని స్వార్థపరురాలు.

'నా అసమర్థతను ద్వేషించి, నేను సరిగా చూడడంలేదని దూషించి, కడుపు నిండా అన్నం పెట్టక బాధిస్తున్నాడని కోపగించుకుని నన్ను హింసిస్తే నాకు శాంతి కలుగుతుందేమో!' అనుకుంటాడు భాస్కరం.

నీరజ వచ్చినప్పటినుండి సుఖం ఎరుగని తల్లిని చూస్తుంటే జాలి వేస్తుంది భాస్కరానికి. ఇంత అప్రయోజకుణ్ణి చేసి ప్రపంచంలోకి తోసిన తండ్రిమీద పట్టలేనంత ఆగ్రహం వచ్చింది.

సంవత్సరానికోసారి సావిత్రి ఇంటికి వెళుతుంది కామాక్షమ్మ. ఉన్న నెల్లాళ్లు బావ, అక్కయ్య, అమ్మను పువ్వుల్లో పెట్టి చూసుకుంటారు. రకరకాల వంటలు అమ్మకు ఇష్టమైనవి చేసిపెడతారు. సంవత్సరంలో ఆనెల్లాళ్ళే అమ్మ సుఖంగా ఉండేది. మిగిలిన పదకొండు నెలలు తన దగ్గర దుర్భరంగా గడిపేస్తుంది.

నీరజకు అమ్మ అంటే కొంత ఏవగింపుగా ఉంటుంది. కారణం భాస్కరం ఎప్పుడూ అమ్మని గురించి ఆలోచించడమే! ప్రేమ, అనురాగాలలో కొంత భాగం పంచుకోవాలని తహతహలాడే నీరజకు ఆశాభంగం కలుగుతూండడంవల్ల, అత్తగారిమీద

కొంత ఈర్ష్య పేరుకుంది. భాస్కరం కూడా ఈ సంగతి గ్రహించకుండా ఉండలేదు.

అమ్మ సుఖం కోసం తయారు చేసిన పథకాన్ని పదిహేను రోజులనుండి ప్రయోగిస్తున్నాడు భాస్కరం. అమ్మతో ముభావంగా ఉన్నాడు. అత్తా కోడళ్లల్లో ఏదైనా ఘర్షణ జరిగితే, తల్లినే గట్టిగామందలించాడు భాస్కరం భర్తలో వస్తున్న మార్పు చూసి సంతోషించింది నీరజ.

ఒక రోజు వంటింట్లో గిన్నెల చప్పుడౌతే, నీరజ వెళ్లి చూసింది. తలుపులు బార్లా తెరిచి ఉన్నాయి. పిల్లి పాలగిన్నె పడేసి, నేలమీద పార్లు తున్న పాలను తాగుతూంది. నీరజకు కష్టం వేసింది. దుఃఖం పొర్లుకు వచ్చింది. కోపం పట్టలేక కామాక్షమ్మని ఈసడించుకుంది.

"వంటింటి తలుపు కాస్త వెయ్యమని చెప్పానా? అంత నిర్లక్ష్యం దేనికి?" కోపంతో కళ్లెర్ర జేసింది నీరజ.

"ఆ పని నువ్వు చెయ్యలేక పోయావా?" అమ్మకూడా గట్టిగానే మాట్లాడింది.

"మీరు ఎంతకూ వంటింట్లోంచి ఊడిపడకపోతే ఎంతసేపని కనిపెట్టు కుండాలి? ఇంట్లో ఉన్నందుకైనా ఇంటి మంచిచెడ్డలు చూడక్కర్లేదా? సంపాదించే వాళ్లకు తెలుస్తాయి కష్టనష్టాలు. . ."

"అవమ్మా, నేను హాయిగా కూర్చుని మీ ఆయన సంపాదనంతా మింగేస్తున్నాను" అమ్మ ఉక్రోషంగా అంది.

"ఎందుకమ్మా, అలా విసుక్కుంటావు? నీరజ చెప్పిందాంట్లో తప్పేముంది? వచ్చేటప్పుడు తలుపు దగ్గిర వేసేస్తే ఇలా జరిగి ఉండేదా? మగవాడు ఎంత కష్టపడి సంపాదిస్తున్నాడో ఇంట్లో కూర్చున్న నీ కేం తెలుస్తుంది? నాన్నగారు వదిలి వెళ్లిన ఆస్తి ఏమైనా వెనకేసుకుని ఉన్నానను కుంటున్నావా? చేసింది చాలక పైగా కోపతాపాలు!" కటువుగా అన్నాడు భాస్కరం.

అమ్మ మనసులో బాధ పడింది. పల్లెత్తుమాటకూడా పైకి అనలేదు. క్షోభపెట్టినా క్షమించగలదు అమ్మ. భాస్కరం ఆలోచనంకు అంతరాయం కలిగించింది కామాక్షమ్మ.

"సావిత్రి మెయిలుకు వస్తానంది. స్టేషన్‌కు వెళ్లకూడదూ?" బాగు చేసిన బియ్యం తీసుకువెళుతూ భాస్కరాన్ని అడిగింది కామాక్షమ్మ.

నిర్లక్ష్యంగా తల్లివైపు చూసి, అయిష్టంగా బయలుదేరాడు భాస్కరం.

భాస్కరంలో కలిగిన మార్పు గ్రహించలేనంత అవివేకురాలు కాదు కామాక్షమ్మ. కొడుకు ముభావంగా ఉండడం, భార్యను వెనకేసుకు వచ్చి అకారణంగా మందలించడం గమనించిన కామాక్షమ్మకు బాధగానే ఉంది. కాని దీనికంతకు మూలకారణమేమిటో ఆమె బోధపడలేదు. కారుమేఘాలు కమ్ము కుంటున్నాయి. జీవితంలో అనుకుంది కామాక్షమ్మ.

* * *

సావిత్రి వస్తూనే అమ్మను చుట్టుకుంది. కామాక్షమ్మ ముఖంలో పూర్వపు కళ లేదు. కళ్లలో కాంతి లేదు. విచారగ్రస్తలా ఉన్న అమ్మను విస్మయంగా చూసింది సావిత్రి.

"ఏమిటమ్మా అలాగున్నావు? ఒంట్లో బాగుండడం లేదా? చూడు ఎలా నీరసించి పోయావో" ప్రేమతో ఆదరంగా పరామర్శించింది సావిత్రి తల్లిని.

చల్లటిగాలి తగిలిన మేనులా సావిత్రి ప్రియవాక్కులకు కామాక్షమ్మ కళ్లు వర్షించాయి.

"నాకేమైందమ్మా?... నిక్షేపంలా ఉన్నాను. ముసలిదాన్నయి పోతున్నాను గదా, అందువల్లే ఈ నీరసం" అని నవ్వు తెచ్చిపెట్టుకుంటూ అంది కామాక్షమ్మ.

తల్లిమాటలు కృత్రిమంగా తోచాయి. ఏదో మనోవ్యథతో కృంగి పోతూందన్న సంగతి గ్రహించి, నిజం తెలియకపోదులే అని ఊరుకుంది సావిత్రి.

నీరజ పూర్వంకన్నా ఇప్పుడు బాగుంది. సంతోషంగా, ఏమీ పట్టనట్టుంటుంది. భాస్కరం మాత్రం పరాకుగా ఉంటూ దేనికో బాధపడు తున్నట్లనిపించింది సావిత్రికి.

తల్లిని దూరం చేసుకుంటున్న తమ్ముణ్ణి అర్థం చేసుకోటాని కెంతో కాలం పట్టలేదు. నీరజ నిర్లక్ష్యం, భాస్కరం ముభావం తల్లి మానసిక క్షోభకు కారణం. ఓర్పుతో అన్నీ సహిస్తూ ఎదురు తిరగని కామాక్షమ్మ అంటే సావిత్రికు జాలి. ఇంత జరుగుతున్నా నోరు విప్పి కామాక్షమ్మ చెప్పుకోకపోవడం సావిత్రికి బాధ కలిగించింది. అవకాశం లభించినప్పుడు తమ్ముణ్ణి మందలించా లనుకుంది.

సాయంత్రం కాఫీ తాగి, గాజుగ్లాసు గోడవారపెట్టి సావిత్రితో కబుర్లు చెబుతూంది కామాక్షమ్మ. నీరజ భాస్కరం కోసం కాఫీ కలుపుతూంది. ఆడుకుంటున్న రవి బాజాల చప్పుడు విని వీధిలోకి పరుగు తీశాడు. ఆ తొందరలో గాజుగ్లాసును తన్ను కుంటూ పోయాడు. గ్లాసు దొర్లు కుంటూ వెళ్లి గోడను ఢీకొని ముక్కలైంది.

శబ్దానికి ఇవతలికి వచ్చిన నీరజ గ్లాసు బద్దలవడం చూసి ముఖం చిట్లించింది.

"ఏ ముస్నా ఈ కొంపలో నాశనం కావడమే గాని, నాలుగు కాలాలపాటు ఉంటుందన్న ఆశే లేదు. కాఫీ తాగిన వాళ్లకు గ్లాసు జాగ్రత్త చేయాలనే జ్ఞానమే లేదు." కోపంతో రుసరుస లాడింది నీరజ.

తల్లి నోరు మెదపక పోవడం సావిత్రికి చిరాకు కలిగించింది.

"ఇన్నాళ్లకు నువ్వు జ్ఞానం బోధించ డానికి వచ్చావమ్మా! పశువుల్లా బ్రతికిన మాకు, మంచిచెడ్డలు ఏం తెలుస్తాయి? నువ్వు నేర్పిస్తే నేర్చుకుందామని మా అమ్మ మీ ఇంట్లో పడి ఉంటూంది." ఆడపడుచు మాటలకు అదిరిపడింది నీరజ.

"దాని వస్తువుపోతే, కష్టంతోచి రెండు మాటలంటే, దాన్ని పట్టుకుని అలా దుయ్యపడతారా? ఛ,ఛ. మీ రంతా కలిసి ఇల్లు నరకం చేసేస్తున్నారు. ఇంట్లో ఒక్క క్షణం ఉండ బుద్ధి వెయ్యడం లేదు" భాస్కరం కోపంతో అరిచాడు.

"తల్లిని అంతేసి మాట అంటుంటే చేతకానివాడిలా నోరు మూసుకున్నదేకాక, పెళ్లాన్ని వెనకేసుకు వస్తున్నావురా? నిన్ను పెంచి ఇంతవాణ్ణి చేసినందుకు ప్రతిఫలం ఇదేరా?"

"ఎంతవాణ్ణి చేశారే?. . . గొప్ప చదువులు చదివించారా, పెద్ద ఉద్యోగం చేసుకుని బ్రతకడానికి?. . . పెద్ద, పెద్ద ఆస్తులు వదిలి వెళ్లారా, కాలు మీద కాలు వేసుకుని హాయిగా ఉండ డానికి?. . . ఇద్దరు ఆడపిల్లల కోసం, కొడుకుని దౌర్భాగ్యుణ్ణి చేసి, తల్లి భారాన్ని నెత్తికి రుద్దినందుకా ప్రతి ఫలం?"

"నోర్ముయ్యి. కన్నతల్లి నేడు నీకు భారమైందిరా? ఆ మాట ముందే తెలిసి ఉంటే ఆమె నీడకూడా, నీ మీద పడనిచ్చేదాన్ని కాదు. నీ కోసం, నీ సుఖం కోసం, నీ మీద ప్రేమతో మమ్మల్ని తిరస్కరించి నీ పంచన ఉంటుంటే నీవు ఇచ్చిన విలువ ఇదా? . . . దౌర్భాగ్యుడా! నీకు నోరు ఎలా వచ్చిందిరా? పశువుకంటే హీనమైపోయావురా."

"అమ్మా! పదవే. ఒక్క క్షణం ఈ ఇంట్లో ఉండడానికి వీలులేదు. వీణ్ణి వాడి పెళ్లాం, పిల్లలతో సుఖంగా ఏడ్వని" సావిత్రి గర్జనతో అందరూ నిశ్చేష్టు లయ్యారు.

"వెళ్లండి. మీ రందరూ కలిసి ఏ గంగలోనైనా కలవండి. ఇంటికి పట్టిన శని దూరమౌతుంది." భాస్కరం విసురుగా బయటికి వెళ్లిపోయాడు.

తిరిగి, తిరిగి రాత్రి ఇంటికి చేరుకునేసరికి ఇల్లంతా నిశ్శబ్దంగా ఉంది.

"అత్తయ్యగారు వెళ్లిపోయా రండి" అంది నీరజ పొర్లుకు వస్తున్న దుఃఖాన్ని ఆపుకుంటూ భయం, భయంగా.

"అవును, అమ్మ వెళ్లిపోయింది." ఆ మాట తలుచుకునేసరికి హృదయం దహించుకుపోతూంది. ఆ ప్యాలంలో వాత్సల్యం కురిపించే అమ్మలేదు.

'నిన్ను సుఖపెట్టలేక, నీ సుఖం కోసం, ఇంటినుండి వెడలగొట్టిన ఈ కొడుకును క్షమించమ్మా? ఇది అసమర్థుని సమస్యా పరిష్కారం!'

అంత విషాద సమయంలోను, దృష్టిలో నిండిన చిరునవ్వు వెలిగి హృదయాన్నంతా ఆక్రమించుకుంది. ★

భూతకాలం

భూతకాలాన్ని ప్రియంగా పరిగణించేవారి పరిపాలనలోనున్న దేశం భవిష్యత్తు భద్రంగా ఉంటుంది.

—విలియమ్ గ్లాడ్‌స్టన్

సహనం

సంతృప్తికి సహనం ఆధారం.

—మహాత్మా

మానవుని జీవితంలో ముఖ్యమైన మూడు అంశాలకు హేతువు లేదు – అవి పుట్టుక, పెళ్లి, చావులు.

—ఆస్టిన్ ఓ. మాలే